

MYTEN OM TENNYSON

tror det är därför att jag är poeta laureatus. Det är ungefär som att vara lord."

Tesen att Tennyson var representativ för viktorianismen kan stödjas med många andra argument av samma typ. Hans diktböcker hade enorm framgång; den största succén var "Enoch Arden", som trycktes i 60 000 exemplar och på ett år inbragte författaren 6 000 pund (ännu i dag beräknas skilda samlingar eller urval av Tennyson säljas i 10 000 exemplar om året). Trots att han levde tillbaka draget, huvudsakligen i en slottsliknande villa på ön Wight, var han utomordentligt känd och populär; härtill bidrog hans perfekt "poetiska" utseende och hans när-synthet, som gav honom distans och värdighet. Hans vänskap med Gladstone och hans förtroliga samtal med drottningen var källor till ära och publicitet. Han var den förste diktare som i denna sin egenskap blev lord (baron Tennyson, 1884) och fick därmed en enastående social prestige. Vid hans död skrev man i tidningarna att en epok var till ända.

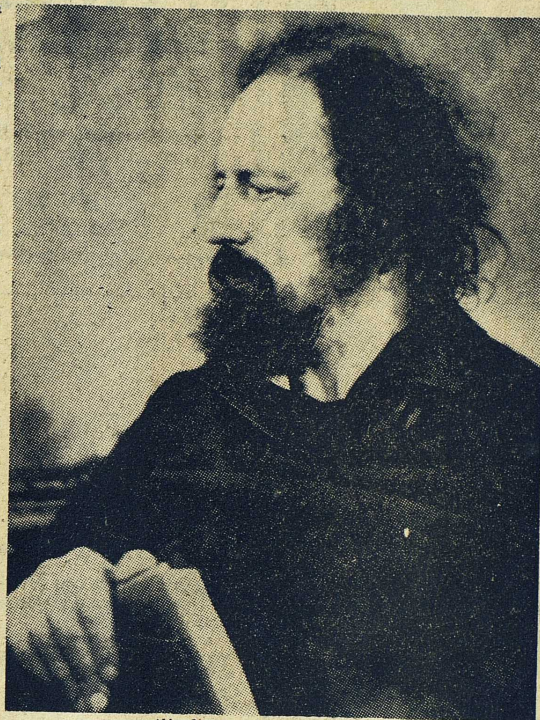
Då Tennyson framställs som symbol för sin och Viktorias tid är bedömarna säkerligen starkt influerade av dessa "yttre" förhållanden, av upplagorna, glansen, legenden. Men vad de avser är väsentligen något annat: att Tennyson intellektuellt, moraliskt, ideologiskt var typisk för det viktoriaiska skedet. Här är bevisningen mera invecklad, skiftande och diskutabel.

HERBERT TINGSTEN

I SIN BIOGRAFI över Tennyson ("The Pre-Eminent Victorian") söker Joanna Richardson sammanfatta vad som gjorde skalden till en typisk viktorian. Hon framhåver bland andra drag "hållningen till kvinnor: en hållning av dyrkan, puritanism och överlägsenhet". Den sexuella puritanismen framstår som det mest utmärkande för den viktoriaiska tidsåldern, och på denna punkt är det lätt att hopa vittnesbörderna. Med drottningen i spetsen blev moralen i första rummet kyskhet, monogami, trohet, och som omoraliska stämplades främst de lättinniga, lösaktiga och — både inom och utom äktenskapet — erotiskt passionerade. Det är väl tvivelaktigt om denna ideologi medförde en förändring av de breda folkgruppernas livsstil, men säkert är att den behärskade många av de stora viktorianerna, inte sällan, som de öppna personskildringarna från senare år visar, asexuella, dygdiga intill frigiditet och impotens; det är också sannolikt att kyskhetsläran påverkade den borgarklass som under Viktorias tid blev allt större, mäktigare och mera medveten om sin makt.

I detta hänseende är Tennyson förebildlig i liv och dikter. Då han gifte sig vid 41 års ålder med en kvinna som han under ett tidigare skede varit förlovad med var han enligt de grundliga forskning som bedrivits "sedligt ren", de förälskelser som kunnat uppspåras var av liljevit oskuld, och han själv sade sig aldrig ha "kyssat en kvinna i kärlek, utom sin hustru". Hans äktenskap var perfekt i tidens stil: hustrun Emily såg som sin livsuppgift att sköta och skydda den store mannen, och han svarade med hyllning av det kvinnliga, en kanske något förströdd ömhet och en nymanlig nedlåtenhet. I dikterna förekommer naturligtvis erotiska, eller åtminstone sexuellt bestämda komplikationer, men dygden segrar eller går under i stolthet, och synden bestraffas sig själv eller blir av andra bestraffad. Lidelsefulla utbrott såsom hos den tidigare Byron och den senare Swinburne finns inte hos Tennyson; även förvillelsen verkar måttfull och nästan kysk.

Tennyson var, sägs det vidare, viktoriaisk i sin tro på vetenskapen och framsteget. Här blir tesen om Tennysons representativitet, både med tanke på viktorianismen och på skalden, mera tvivelaktig. Vad Tennyson angår är det sant att han i sina dikter

Alfred Tennyson vid 56 års ålder.

visade sig ha någon bekantskap med de nya geologiska och biologiska teorierna och att han inte sällan använde uttryck från dessa områden, liksom skalden i vår tid stimuleras av relativism och atomer. Det är också ostridigt att Tennyson tog utvecklingsläran som stöd för tanken att jorden en gång skulle bli ett himmelrike. Jag har ett par exempel från olika dikter:

*Not in vain the distance beacons,
Forward, forward let us range,
Let the great world spin for ever
down the ringing grooves of
change.*

Skalden ser jorden:

*Robed in universal harvest up to
either pole she smiles,
Universal ocean softly washing all
her warless isles.*

Men dessa framstegsvisioner har en ytterligt abstrakt karaktär. Någon vital utopism skymtar inte hos Tennyson, lika litet som någon stark inriktning på reformer i samtiden. Tennyson såg i regel det jordiska livet såsom anständigt och uthärdligt endast som en

förberedelse för den himmelska evigheten. Utan hoppet om odödlighet skulle vår tillvaro vara meningslös och oändlig; "då skulle inte Gud, utan en håmande djävul ha skapat oss, och jag skulle skaka knytnäven framför hans allsmåttiga ansikte och säga att jag förbannade honom". Tron på odödligheten var det centrala i

Av
Herbert Tingsten

Tennysons religion, en tro som ofta frättes av tvivel; mycket tyder på att hans melankoli betingades av, eller snarare bestod i, sysslände med dödstanke och möjligheten av ett liv efter detta. Han synes ha vacklat mellan en mera bastant tro, tvivel och en pragmatism som ansåg odödligheten sannolik, eftersom människorna inte kunde leva utan hopp. Kristendomens dogmer var prästsonen Tennyson, liksom vännen

Jowett, kritisk mot eller likgiltig för. "Det finns någon som vakar över oss och vår individualitet fortlever: det är min tro och det är hela min tro."

Någon utformad politisk åskådning hade knappast Tennyson, men han berörde i många dikter, liksom i brev och samtal, de frågor som var aktuella i partistrider och parlamentarisk debatt. Mot den extrema ekonomiska liberalismen av Manchesterkolans typ hyste han ett antagligen av Carlyle inspirerat förakt, uttryckt i beteckningen "bomullsfabrikanten" för frihandelsrörelsens ledare Cobden och Bright. Han vördade monarkin, överhuset och över huvud taget överheten; med denna konservatism förenades en vag och patriarkalisk social reformvilja. Äkta indignation spåras i några verser som beskriver nöden och prostitutionen i storstäderna; svårsmält blir kombinationen av respekt för det bestående och medkänsla för de fattiga då han uppmanar slottsägarna att "ett dusin gånger om året öppna sina parker för att låta folket andas". Vänskapen med Gladstone förbittrades av oro för att det liberala partiet skulle gå för långt i demokratiska reformer och rent av hamna i något slags socialism. Hur Tennyson resonerade i vardagslag framgår av ett yttrande som sonen Hallam citerar i sin biografi: "Jag har ingenting emot att England, då folket blivit mindre okunnigt och mera erfaret i självstyrelse, småningom blir en demokrati. Men våldsam, självvisk, oförnuftig demokrati skulle leda till dyrbar byråkrati och en Cromwells järnhårda styrelse." Suddigheten i detta uttalande blir än mera påfallande genom att det fälldes år 1887, några år efter den parlamentsreform som givit det stora flertalet myndiga män rösträtt.

Även Tennysons patriotism, insulär och med drag av aggressiv nationalism, påstås vara viktoria-nsk. Diktaren hyste en generell misstro mot utlänningar, och under krig och konflikter med Ryssland och Frankrike vände han som poeta laureatus sin ilska mot dessa nationer. Med en viss rätt kan man också kalla honom imperia-list. Då han förespådde en världsunion — "parliament of man, the federation of the world, when the world at last shall be one" — var det en engelskspråkig och av England ledd värld han drömde om, "a single race, a single tongue"; vid samma tid skrev Gladstone till Tennyson att enligt gjorda beräkningar de anglosaxiska folken om hundra år (1983) kunde väntas omfatta tusen miljoner människor. I Tennysons diktning fanns dock knappast någon raschauvinism eller något förhållande — i Kiplings stil — av Englands värde över de "lägre" folken. Med nationalismen kombinerades ibland en principiell välvilja mot alla folk. "That man's the best cosmopolite who loves his native country best!"

I flertalet här berörda punkter, av en rad författare åberopade som bevis på Tennysons viktoria-nism, är det i själva verket tvi-velaktigt om Tennyson represen-terade någon utbredd och solid opinion, om man med något fog kan tala om en speciellt vikto-riansk hållning. Det är lätt att visa att framstående viktorianer hade helt andra åsikter än Ten-nyson och att betydande politis-ka riktningar företrädde helt and- ra syften än de av skalden be- sjungna. Frihandelsläran var nära nog en allmänt godtagen dogm un- der Tennysons tid, en radikal so- cialreformism framträdde med Dilke och Joseph Chamberlain. Tennyson var vida mera politiskt konservativ än Gladstone i den- nes senare skede, för att nämna ett par exempel bland många. Åt- skilliga kritiker och historiker är medvetna om dessa svårigheter och söker hävda Tennysons repres- entativitet på mera subtila och svårkritiserade grunder. Det sägs att Tennyson personifierade "den viktorianska kompromissen"; vad menas därmed, om inte att Ten-nysons uttalanden i tidens frågor var oklara och famlande, att han högstämt förkunnade en förtrös- tan utan bestämdhet eller för- vissning?

Skildrarna av den viktorianska tidsåldern betonar med all rätt de våldiga förändringarna i eko- nomi, politik och betraktelsesätt under detta långa skede, men det- ta konstaterande går inte ihop med tanken på "viktoria-nism", på att drottningens regeringstid skul- le ha bildat en enhetlig epok med enhetliga människor. Den vikto- rianska tiden var, skrev Tenny- son klokt, en "övergångstid" lik- som alla andra tider — litet mer än andra, tillade han försiktigtvis. Viktorianismen är en myt som äntligen borde vara mogen för av- skrivning, och fantasierna om den "idealtypiske" Tennyson är en god illustration till mytens seghet och orimlighet.

Bäst framgår detta kanske av det senaste försöket i genren. Va- lerie Pitt förklarar i "Tennyson Laureate" att viktorianismen var en kultur i upplösning, att den saknade fasta och allmänna vär- deringar och en central tradition, att det utmärkande för den var ett slags schizofreni, att alla ty- piska viktorianer därför var sär- präglade och excentriker — allt- så var Tennyson en "riktig" vik- torian. Dessa galenskaper är en värdig avslutning på legendbild- ningen om Tennyson och vikto- rianismen.

En tidigare artikel av Herbert Tingsten om "Årkviktorianen Ten- nyson" var införd den 23 juni.

David Garnetts minnen

FÖR FYRTIO AR sedan var David Garnett i mångas ögon ett stort löfte i engelsk litteratur, sär- skilt genom den subtila och gra- ciosa skildringen av en till räv förvandlad dam, "Lady into Fox", som Olof Lagercrantz nyligen be- rättade om i Dagens Nyheter. Garnett har, ehuru främst för- läggare och kritiker, fortsatt att skriva romaner, men utan att ska- pa något betydande. Han skriver historietter i en lätt ironisk stil — med kyligt och öppet teckna- de erotiska förvecklingar, som hu- vudsakligt tema — men man sak- nar originalitet och temperament i dessa problemlösa pastischer med mönster i 1700-talets un- dershållningslitteratur. I litteratur- historiska översikter nämns han numera blott med några vänliga ord.

Till det bästa Garnett skrivit hör memoarerna utgivna under samlingstiteln "The Golden Echo". Nu har, efter sju års uppehåll, tredje delen av memoarsviten ut- kommit, *The Familiar Faces* (Chat- to and Windus, 30 shilling), gällan- de tiden omkring 1923–1940. Med ovanlig och enligt min smak stundom skamlös uppriktighet be- rättar Garnett om vänner, äkten-

skap och kärleksförbindelser. Till stor del beror memoarernas in- tresse på att författaren tillhörde Bloomsburykretsen och i övrigt vara nära bekant med en rad rykt- bara konstnärer och diktare. Man får här en närbild av Blooms- bury som inte såsom flertalet böcker om gruppen går för långt i vördnad och korrekthet; Gar- nett är på en gång hänsynslös, respektlös och ömsint då han skrivar om de gamla vännerna från 20-talet, Lytton Strachey, Virginia Woolf, John Maynard Keynes, Roger Fry. Med särskild värme beskrivs Keynes, av vännerna ibland misstänkt för karriärism och snobberi (bland annat för att han åt med så aristokratisk värds- löshet), och Lytton Strachey. Att Strachey dog redan i femtiårs- åldern 1932 (Garnett skriver av misstag 1931) påstås ha varit en nationell tragedi; han skulle un- der Hitlertiden och andra världs- kriget ha blivit toleransens och förnuftets talesman med större kraft att övertyga än Bert- rand Russell och E.M. Forster. Det synes, hur högt man än sätter Strachey, vara ett väl världsamt antagande.

HERBERT TINGSTEN